

Rozs András

1947–2023

Október 13-án, kilenc nappal 76. születésnapja előtt elhunyt Rozs András, a Baranya és a Veszprém megyei levéltárak egykori kiváló levéltárosa. András kiemelkedő tudományos tevékenysége, levéltár iránti elkötelezettsége mellett közvetlen személyisége, segítőkészsége és színes egyénisége miatt is népszerű alakja volt a hazai levéltáros társadalomnak. Mindannyiunknak elsősorban az áldozatkész, tevékeny, a művelődést kiemelt feladatának tekintő, a közügyeket figyelő karaktere, illetve szerény, kollégáit tisztelő, megfontolt személyisége jut eszünkbe.

Ebben a komplex személyiségben visszatükröződik az élete során végzett sokrétű tevékenység, valamint szocializációja, otthonról hozott öröksége. Édesapja nagy hatással volt rá, talán nem véletlen, hogy András is azokat a karakterjegyeket emelte ki vele kapcsolatban, amelyek rá is jellemzőek voltak. Az idősebb Rozs András nem törekedett vezetői állásokba, de mivel mindig becsületesen dolgozott, jó szakembernek számított, többször kinevezték középvezetői pozícióba, ahol lelkiismeretes munkával állt helyt. Anyai ágról a patrióta szemléletet, az aktív hitéletet, illetve a közéleti, politikai érdeklődést, konkrétan pedig 1956 személyes érintettségét kapta. A történelem iránti érdeklődését leginkább gimnáziumi osztályfőnökének, Rajczi Péternek köszönhetette: „A tanár úr erős gyökerű haza- és nemzetszeretetre nevelt minket. Szellemissége erősen hozzájárult ahhoz, hogy az ELTE történelem–orosz szakát válasszam” – emlékezett vissza oktatójára. Orosz szakját időközben népművelésre cserélte, ami közelebb állt az egyéniségéhez („a tanulmányíró, kutató mellett nekem van egy másik énem, a népművelő, nyüzsgő. Mások mondták, hogy nyüzsgő, én nem nyüzsgésnek vettem, mindig meg akartam oldani feladatokat”). Egyetemai éveit során nagy hatást gyakorolt rá az Eötvös József Collegium légköre, amely jelentősen alakította személyiségét. Történelem szakkollégistaként találkozott Szabad Györggyel, aki révén először jutott el levéltárba, majd tanára a szakdolgozati konzulense is lett, s a drávaszögi Kopács község jobbágynak úrbéri harcáról írt munkáját jelesre értékelte.

András az egyetem után változatos utat járt be. 1973-ban Csurgóra került, ahol tanított az általános iskolában, dolgozott népművelőként, majd a helytörténeti gyűjteményt vezette. 1975-ben a Veszprém Megyei Levéltár munkatársa lett. Az András számára igen pozitív lehetőségben ("Ritkaság, hogy ilyen lehetőséget kap az ember") közrejeátszott, hogy Somfai Balázst, a későbbi igazgató-helyettest az Eötvös Collegiumból ismerte. András részt vett a veszprémi megyeházból az egykori piarista rendházba való átköltözésben 1979 nyarán-őszén, majd egy évre visszatért a művelődéshez, és az Alsóörsi Művelődési Ház népművelője és igazgatója lett. 1981-ben azonban hazaköltözött Pécsre, és élt a Szita László levéltár-igazgató és Sándor László igazgatóhelyettes által felajánlott

lehetőséggel: a Baranya Megyei Levéltár levéltárosa lett. András számos munkaterületen kitüntette magát, minden feladatban lehetett rá számítani, nem véletlenül bízták rá többek között a Rét utcai költözés koordinálására is. 1988-ban a Rét utcai részleg osztályvezetője lett. 1993-ban azonban elváltak útjai a levéltárral, elvállalta Pécs megyei jogú város önkormányzata kisebbségi referensi tisztségét, amelyet 1997-ig töltött be. E pozíciójában részt vett az 1993. évi kisebbségi törvény végrehajtásának gyakorlati feladataiban, segítve a pécsi nemzeti kisebbségi intézmények, egyesületek, önkormányzatok megalakítását, fenntartását. Az adminisztratív munka mellett ebben a témában is végzett tudományos tevékenységet, elsősorban kisebbségpolitikai és -történeti kérdések foglalkoztatták, tanulmányai jelentek meg a pécsi bányavidéki német kisebbség, illetve a cigányság történetéről.

1997-ben elfogadta Ódor Imre levéltár-igazgató felkérését, és visszatért a levéltáros szakmába, 1998-tól főlevéltárosként, és a Király utcai részleg kutatószolgálatának vezetőjeként, 2003-tól a levéltár tudományos titkáráként dolgozott. Mindig figyelt a fiatal kollégák és a fiatal kutatók támogatására, az intézmény későbbi vezetője, Kult László pályáját is számos ponton segítette. 2007-ben történt nyugdíjazása után is aktív maradt, publikációi, előadásai révén, szakmai tanácsaival támogatta a levéltárat. A több váltással járó pályáját pozitívan élte meg: „Rengeteget tanultam, mint levéltáros. Nekem valahogy így jött ki, hogy kis vargabetűkkel kell ezt tenni.”

Szabad György támogatása, valamint Szita László ösztönzése indították el a tudományos pályán. 1985-től tanulmányai jelentek meg a Baranya Megyei Levéltár évkönyveiben. Munkássága igen széles spektrumon mozgott, a Szabad által inspirált 18-19. századi uradalom- és társadalomtörténeti kutatást (pl. a bellyei, sellyei uradalmak gazdaság- és társadalomtörténete) idővel felváltották a kisebbségtörténeti vizsgálatok, majd a 20. századi lokális tematikájú politikatörténet-írás. Publikációi külföldi kiadványokban, valamint hazai levéltári, történeti periodikákban, más megyei levéltárak és a Pécsi Tudományegyetem által kiadott kötetekben jelentek meg. Több történelemtudományi, levéltári konferencián vett részt, számos tudományos és ismeretterjesztő előadást tartott.

Legismertebb talán az 1944 és 1949 közötti korszak, valamint az 1956. évi forradalom és szabadságharc Baranya megyei, illetve pécsi történetének kutatásai tették, amit 1991-től végzett. E témában több tanulmánya jelent meg. A témaválasztással kapcsolatban András a családi kötődést emelte ki: „Édesanyám 1956-ban is lelkesen vetette bele magát a magyar nemzet kommunista- és szovjetellenes mozgalmába. Én akkor mindössze kilenc esztendő voltam, de máig emlékszem, milyen lelkes várakozással hallgattuk anyukámmal a Szabad Európa Rádió híradásait, hogyan vártuk az amerikai és az ENSZ-csapatokat, hogyan olvastuk a Kossuth-címeres Dunántúli Napló cikkeit, tűztük ki magunk is a Kossuth-címeres jelvényt, és hogyan szomorkodtunk a szovjet csapatok városba hatolása miatt, s figyeltük aztán a mecseki szabadságharcosokról szóló híreket.”

Már aktív pályája során is elismerték, díjazták (Kiváló Munkáért, 1985), de egészen napjainkig nagyra értékelték szakmai tevékenységét (Pécs város Szabadság díja, 2021; Siklósi Vár és Múzeumbaráti Kör Örökség díja, 2023).

Feleségével, Laky Judittal 1981-ben kötöttek házasságot Pécsen, három gyermekük született: Gergely (1983), Dániel (1985), Eszter Zsófia (1991).

2022–2023-ban interjúkat kezdeményeztünk a Baranya Megyei Levéltár nyugdíjas kollégáival, hogy beszélgetések révén tárhassuk fel az intézmény előző fél évszázados történetét. Az interjúk egyik legaktívabb szereplője András volt, még ősszel is nagyon készült a találkozókra. Felkészülten, kompetensen nyilatkozott a levéltár múltbeli működéséről, látható volt, hogy szívügyeként tekint egykori munkahelyére. Ezzel párhuzamosan a levéltár kollektívája is elkezdte feltárni az intézmény előző évtizedekre vonatkozó történetét. Kutatómunkánk visszaigazolja azt az alapvető benyomásunkat, érzésünket, hogy emberileg és szakmailag egyaránt sokat köszönhetünk Andrásnak, aki kulcsszerepet játszott az archívum életében. Halála pótolhatatlan veszteség számunkra. Örök hálával és szeretettel gondolunk Rád.

Gózszy Zoltán